

ЗАКОНОМІРНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Реалізація нових завдань, які стоять перед вітчизняною системою вищої освіти, зумовлює необхідність модернізації управлінських механізмів в Університеті. Врахування тенденцій суспільного розвитку (глобалізація, демократизація, інформатизація, посилення уваги до особистості), а також провідного досвіду соціального управління веде до утвердження нової парадигми управління сучасним університетом – лідерства, що детермінує використання нових підходів до здійснення управлінської діяльності.

Управління на засадах лідерства передбачає врахування певних закономірностей, дотримання яких забезпечує його ефективну реалізацію. Виокремлення закономірностей дає змогу краще усвідомити особливості зазначеного виду управління, а сукупність закономірностей управлінської діяльності в Університеті на засадах лідерства має розв'язати цілу низку методологічних завдань:

- відобразити найважливіші властивості нової парадигми управління;
- виявити взаємозумовлені фактори, що впливають на його функціонування і розвиток;
- встановити зв'язок теорії з практикою управлінської діяльності через визначення вимог і правил адекватної реалізації управління на засадах лідерства.

Сучасні аспекти управління педагогічними системам розкриваються у наукових працях У. Байхема, О. Сміта та М. Пізі [1], К. Бланшара [2], І. Гондюл [3], І. Іванової [5], С. Калашнікової [11], Ю. Кращенко [8], В. Маслова [9], В. Олійника [10], П. Сенге [12]. Водночас проблема виокремлення й обґрунтування закономірностей управлінської діяльності в сучасному університеті потребує подальшого дослідження.

Мета статті – виокремлення й обґрунтування закономірностей управлінської діяльності в сучасному університеті на засадах лідерства.

Цілком погоджуємося з думкою С. Кові [8], що сьогодні економіку «беруть у свої руки» ті, хто вміє охоплювати всю картину в цілому, надає речам сенс, пізнає закономірності. У контексті нашого дослідження підтримуємо позицію вітчизняного вченого В. Маслова, що саме «розкриття закономірностей та організація діяльності з їх урахуванням є головною основою наукового управління» [9, с. 60].

Найширше визначення поняття «закономірність» подано в «Енциклопедії професійної освіти», де закономірність тлумачиться як об'єктивно наявний, повторюваний, істотний зв'язок явищ суспільного життя або етапів історичного розвитку. Закономірності, яка є результатом науково-педагогічного дослідження, притаманні такі властивості:

- 1) розкривати взаємодію і рух досліджуваного явища як «саморух»;
- 2) фіксувати якісну стійкість і повторюваність явища не тільки в короткому, а й у тривалому періоді часу;
- 3) відображати істотні ознаки явища та його структури в чітко оформлених виразах, у визначеннях і поняттях.

Під закономірностями управлінської діяльності В. Бондар розуміє стійку залежність, зв'язок між процесом управління та зовнішніми щодо нього суспільними системами й умовами, а також зв'язок і залежність між компонентами процесу управління і процесами викладання та навчання.

Схожу позицію щодо трактування поняття «закономірності» займає Є. Хриков, який під закономірностями управління навчальним закладом розуміє «...стійкі залежності, зв'язки між процесом управління і зовнішніми щодо нього суспільними процесами й умовами, між компонентами процесу управління та навчально-виховного процесу, між компонентами процесу управління» [13].

На важливості розкриття закономірностей управління акцентує увагу В. Маслов. Із позиції системного підходу закономірності управління розуміються вченим як «...стійкі причинно-наслідкові зв'язки між різними елементами системи, що забезпечують її нормальне стабільне

функціонування» [9, с. 49].

З іншої позиції визначає сутність закономірностей управління Є. Яковлев. На думку автора, це «...об'єктивно наявні, повторювані істотні зв'язки явищ і процесів, які відображають зміст і перетворення педагогічних та управлінських впливів, умови й обмеження педагогічних та управлінських процесів, напрям розвитку педагогічних систем» [14, с. 147].

Узагальнюючи результати наведених визначень, під закономірностями управління будемо розуміти об'єктивно наявні, повторювані, стійкі, істотні зв'язки між різними елементами системи, які відображають зміст управлінських впливів та забезпечують стабільне функціонування системи.

Проведений нами аналіз наукової літератури [4] показав, що, незважаючи на наявність у сучасній педагогічній науці ґрунтовних досліджень, присвячених проблемам управління освітою і зумовлених проникненням технологій менеджменту в сферу освіти, проблема визначення й обґрунтування закономірностей управління залишається актуальною. Недостатньо розкритою, на нашу думку, є специфіка закономірностей управління ЗВО на засадах лідерства.

Розглядаючи лідерство «у вигляді своєрідної формули, сутність якої полягає у визначенні синергійного ефекту за рахунок інтегрування таких складових: бачення лідером певної стратегії розвитку, здатності залучати до свого задуму команду послідовників, власна мотивація і харизма лідера в спрямуванні енергії очолюваної команди у необхідне русло для підвищення конкурентоздатності, ділової репутації та іміджу компанії й країни в цілому» [7, с. 140], представимо власне бачення закономірностей управлінської діяльності в Університеті на засадах лідерства.

Закономірність відповідності управління на засадах лідерства сучасним тенденціям теорії та практики управління. Дія закономірності означає обізнаність працівників Університету в сучасній теорії управління, що дає змогу забезпечити цілеспрямованість, цілісність, ефективність управління структурними підрозділами та навчальним закладом в цілому. В

Університеті розуміються і використовуються поняття «місія Університету», «цінності», «інституційний розвиток», «лідерство», «стратегічний менеджмент», «культура організації», «управління якістю освіти», «моніторинг», «маркетинг»; працівниками Університету усвідомлюється необхідність використання гнучких організаційних структур, методів управління, які спрямовані на формування команди, посилення спільної відповідальності за досягнення мети.

Закономірність залежності ефективності управління від наявності чітких перспектив розвитку Університету. Ця закономірність означає, що інституційний профіль Університету має містити визначені й узгоджені між всіма співробітниками базові організаційні параметри: місію як основне призначення, родове покликання, головний смисл існування інституції; візію як стратегічне бачення інституцією себе з огляду на спроможність ефективно і повно реалізувати власну місію; цінності як основні принципи та найважливіші пріоритети реалізації візії. Цілком погоджуємося з позицією С. Калашнікової [4], що організаційні цінності слугують основою для вибору альтернатив руху та «фільтру» поведінки як організації в цілому, так і окремих її представників.

Розуміння необхідності здійснення управлінської діяльності на засадах спільних цінностей змінює позицію керівника Університету, що, в свою чергу, зумовлює зміну підходів, принципів та змісту управління. Узгоджуючи цілі управління з особистісними цілями учасників освітнього процесу, керівник-лідер знімає відчуття тиску «чужих» управлінських рішень, усвідомлення несвободи через доведення їх у вигляді нормативних вимог.

В організації ціннісно-особистісної взаємодії в Університеті дуже важливим фактором управління на засадах лідерства, на нашу думку, виступає система ціннісних орієнтацій самого керівника ЗВО, яка формується та розвивається протягом усього його професійного та життєвого шляху.

Закономірність залежності ефективності управлінської діяльності на засадах лідерства від рівня взаємодії всіх структурних елементів управління.

На якість управління на засадах лідерства впливає наявність ефективних структурно-функціональних зв'язків у системі управління, які відображають внутрішню єдність. Продуктивність взаємодії між суб'єктами визначається рівнем узгодженості цілей та дій з їх досягнення. Високий рівень взаємодії всіх структурних елементів управління, узгодженість та координація управлінських впливів всіх рівнів сприяє запобіганню конфліктних ситуацій та деструктивних явищ, що відбивається на ефективності управління.

Закономірність залежності ефективності управління від рівня компетентності керівництва на всіх рівнях.

Виходячи з того, що керівництво є складовою управління, завданням якої є створення, забезпечення й оптимізація процесу управління, існує пряма залежність між ефективністю управління в Університеті та компетентністю адміністративного персоналу. Управлінська компетентність керівників зумовлюється наявністю у них знань з теорії лідерства й умінь реалізовувати його технології у практичній діяльності, психологічної готовності до здійснення функцій управління на засадах лідерства, необхідних особистісно-професійних якостей.

Закономірність залежності ефективності управління на засадах лідерства від прозорості управлінського процесу та його результатів.

Ефективність управління в Університеті на засадах лідерства передбачає прозорість на всіх етапах управління. Це забезпечується відкритим обговоренням управлінських дій та отриманих проміжних і кінцевих результатів на всіх рівнях управління: ректораті, вчених радах як колективних органах управління в Університеті та інститутах, засіданнях кафедр. Дія цієї закономірності реалізується завдяки активній участі суб'єктів управління всіх рівнів, залучення до процесу управління самих студентів. Включення в структуру управління органів студентського самоврядування, надання їм можливості взаємодіяти з адміністративним і

науково-педагогічним персоналом робить цей процес по-справжньому прозорим, гнучким і значущим для всіх його учасників.

Закономірність посилення людиноцентричного характеру управління в процесі здійснення управлінських впливів. Реалізація цієї закономірності у процесі управління на засадах лідерства забезпечується суб'єкт-суб'єктними відносинами у педагогічній та управлінській діяльності, супроводом індивідуального розвитку особистості як співробітників Університету, так і студентів, створення можливостей для самопізнання та розкриття їхніх власних можливостей. Тобто управління на засадах лідерства для студента означає створення умов, спрямованих на вдосконалення процесу підготовки через врахування інтересів та потреб студентів, актуалізацію та включення їхнього суб'єктного досвіду в освітній процес. Цей вид управління дає змогу варіювати структуру, зміст і темпи засвоєння освітньої програми, що сприяє побудові індивідуальних освітніх траєкторій студентів, створює рефлексивне освітнє середовище як простір для вільного і свідомого вибору форм та засобів саморозвитку та самореалізації особистості. Лідерство у стосунках між собою суб'єктів управління будується на основі взаємної поваги та довіри, співробітництва, делегування повноважень, колективної відповідальності, підсилюючи таким чином суб'єктність відносин під час здійснення управлінської діяльності.

Закономірність залежності ефективності управління на засадах лідерства від якості моніторингового супроводу управлінської діяльності. Для забезпечення ефективності управління необхідне створення цілісної системи моніторингу – мережі взаємодієвих компонентів системи управління, які забезпечують безперервне отримання адекватної інформації про стан процесу професійної підготовки та своєчасну її передачу для здійснення управлінських впливів. На підставі отриманих даних моніторингу здійснюється регулювання управлінських впливів. Відсутність системи моніторингового супроводу управлінської діяльності, доступу всіх суб'єктів управління до інформації, необхідної для виконання управлінських функцій,

неправильна інтерпретація інформації в процесі управління призводить до неможливості ухвалювати адекватні рішення. Водночас точність, повнота, достовірність і своєчасність отриманої інформації дає змогу ухвалювати доцільні управлінські рішення і забезпечує ефективність управління.

Виділення закономірностей управлінської діяльності в сучасному Університеті забезпечує фіксацію різноманіття проявів цього процесу у необхідній та достатній кількості узагальнених зв'язків, які повною мірою характеризують його специфіку. Це, на нашу думку, допоможе відобразити найважливіші властивості управління на засадах лідерства та встановити зв'язок теорії з практикою управлінської діяльності через визначення вимог і правил адекватної реалізації управління на засадах лідерства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Байхэм У. Воспитай своего лидера. Как находить, развивать и удерживать талантливых руководителей / У. Байхэм, О. Смит, М. Пизи. — М. : Вильямс, 2002. — 416 с.
2. Бланшар К. Лидерство: к вершинам успеха / К. Бланшар. — СПб. : Питер, 2008. — 368 с.
3. Гондюл І. Лідерство як технологія управління персоналом навчального закладу / І. Гондюл // Вища освіта України. Темат. вип. «Університет і лідерство». — 2014. — № 4 (дод. 1). — С. 6–11.
4. Драч І. І. Концептуальні підходи до визначення закономірностей управління професійною підготовкою майбутніх фахівців / І. І. Драч // Збірник наукових праць НПУ ім. М. П. Драгоманова. — Київ, 2013. — № 106. — С. 65–76.
5. Іванова І. Лідерство в культурі педагогічного менеджменту [електронний ресурс] / І. Іванова. — Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/167>
6. Кови С. Р. Лидер во мне: как школы и родители по всему миру помогают детям стать великими / С. Р. Кови. — М. : АдъпинаБизнес Букс, 2012. — 340 с.
7. Кови С. Р. Лидерство, основанное на принципах / С. Р. Кови. — М. : АльпинаБизнес Букс, 2008. — 302 с.
8. Кращенко Ю. П. Виховання лідерських якостей майбутніх учителів у системі студентського самоврядування: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.07 / Ю. П. Кращенко. — Полтава, 2012. — 284 с.
9. Маслов В. І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами: навч. посіб. / В. І. Маслов. — Тернопіль : Астон, 2007. — 150 с.

10. Олійник В. В. Феномен формування управлінської еліти у парадигмі неперервної освіти / В. В. Олійник // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. — 2013. — № 2. — С. 114–119.

11. Роль університету у розвитку лідерського потенціалу суспільства: концептуальні засади / автор. кол. : О. Аарна, Д. Гудонієне, О. Гузар [та ін.] ; за заг. ред. С. Калашнікової. — Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. — 100 с.

12. Сенге П. Пятая дисциплина: искусство и практика самообучающейся организации / П. Сенге. — М. : Олимп-Бизнес, 2003. — 408 с.

13. Хриков Є. М. Управління навчальним закладом: навч. посіб. / Є. М. Хриков. — Київ : Знання, 2006. — 365 с.

14. Яковлев Е. В. Внутривузовское управление качеством образования: монография / Е. В. Яковлев. — Челябинск : Изд-во ЧГПУ, 2002. — 390 с.